

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รองเง็ง เป็นการฟ้องร้องแบบพื้นบ้าน ของภาคใต้ตอนล่างในประเทศไทยมาช้านาน เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ชาวสเปนและชาวโปรตุเกส นำการตั้งรกรากเมืองของตนเข้ามาเผยแพร่ในหมู่เกาะอินโดเนเซีย และแหลมมลายู เมื่อเดินทางมาค้าขายและล่าอาณานิคม ต่อมาชนพื้นเมืองเกิดความนิยม จึงเกิดการพัฒนารัฐขึ้นเป็นการฟ้องร้องเมืองของตน เรียกว่า รองเง็ง เมื่อการค้าขายระหว่างไทยกับมาเลเซียมีมากขึ้น รองเง็งก็แพร่หลายเข้ามาสู่ชุมชน ทางตอนใต้ของประเทศไทย ทั้งในหมู่ชนชั้นปกครอง และในประชาชนทั่วไป

ชาวเล หรือที่เรียกตนเองว่า อูรักลาโว้ย ซึ่งเป็นชนเร่ร่อน อาศัยเรือหาปลาขนาดเล็กเร่ร่อนเร่ไปตามเกาะแก่งต่างๆ ในภูมิภาคนี้ ก็มีการฟ้องร้องรองเง็งเช่นกัน ชาวเลกลุ่มนี้ประมาณ 300 คน เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แหลมตึกแถบเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต ชาวเลนี้ทำพิธีลอยเรือปีละสองครั้ง เพื่อชุมนุมกันรำลึกถึงบรรพบุรุษ และพบปะกันในหมู่ญาติ ในพิธีชาวเล จัดให้มีการฟ้องร้องรองเง็ง ในแบบฉบับของตนขึ้น เพื่อประกอบพิธีดังกล่าว

ปัจจุบันการแสดงรองเง็งแบบประเพณีดั้งเดิมเริ่มหาผู้ได้ยาก เนื่องจากสังคมชาวเลที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกระแสสังคมภายนอกที่อยู่รอบข้าง รองเง็งของชาวเลนี้กำลังเปลี่ยนบทบาทจากการฟ้องร้อง ประกอบพิธีกรรมในกลุ่มของตนโดยเฉพาะ กลายเป็นเป็นการฟ้องร้องรับจ้าง ให้ความบันเทิงแก่คนภายนอกและนักท่องเที่ยว

ผู้ทำวิจัยพบว่า นางจิว ประโมงกิจ เป็นแม่ครูรองเง็งอาวุโส อายุประมาณ 68 ปีเพียงคนเดียวที่ยังรักษาศิลปะและวิธีการ การฟ้องร้องแบบ

ดั้งเดิมเอาไว้ โดยไม่มีผู้ใดสืบทอด สภาพสังคมชาวเลเกาะสิเหร่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อรูปแบบร่องเงี้ยวของเขาเหล่านี้เป็นอย่างมาก จนอาจคาดการณ์ได้ว่าจะเสื่อมสูญไปภายในไม่ช้านัก

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครุฑนาฏศิลป์ไทย และมีส่วนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเห็นสมควรรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ จากวิทยาการคณะร่องเงี้ยวชาวเลท้องถิ่นซึ่งยังมีชีวิตอยู่ โดยรวบรวมบันทึกและวิเคราะห์การรำร่องเงี้ยวชาวเลในพิธีลอยเรือไว้เป็นหลักฐานก่อนที่จะสูญหายไป ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์ร่องเงี้ยวเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นวัฒนธรรมของชาติสืบไป

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เอกสารบทความ และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชาวเลเกาะสิเหร่ อ. เมือง จ.ภูเก็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร่องเงี้ยวของชนกลุ่มนี้แทบไม่มีเลย ผู้วิจัยจึงขอยกบทความที่พิจารณาแล้วเห็นว่าสำคัญพื่อนำมาเป็นหลักฐานทางวิชาการได้ดังนี้

ประเทือง เครือหงส์ กล่าวถึงการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวเล ในหนังสือเรื่อง ชาวน้ำในเมืองไทย โดยสรุปได้ว่า

ชาวน้ำเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ของประเทศแนวเกาะชายฝั่งในมหาสมุทรอินเดีย แถบอำเภอภูเก็ตทะเลอันดามันชาวน้ำ(ชาวทะเล) ได้อพยพเคลื่อนย้ายเร่ร่อนเข้ามาหากินอยู่ในบริเวณจังหวัดกระบี่ สตูล พังงาและภูเก็ต แต่เนื่องจากชาวน้ำมีอยู่เพียงจำนวนน้อยกระจ่ายอยู่หลายด้าน นาฏศิลป์ประจำเผ่าจึงกระจัดกระจายไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ของท่ารำและเครื่องแต่งกาย¹

¹ ประเทือง เครือหงส์. ชาวน้ำในเมืองไทย (กรุงเทพฯ:บรรณกิจ, 2519) หน้า 7.

ประทุม ชูเพ็งพันธ์ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมชาวเลในหนังสือ วัฒนธรรมชาวเล ความว่า

วงร้องเงิงชาวเลในพิธีลอยเรือแต่เดิมชาวเลแหลมตึกแก เกาะสิเหร่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต มี 2 วง วงผู้หญิงเป็นวงหลักในการร่ำรำในขณะประกอบพิธีลอยเรือ และวงผู้ชายเป็นวงประกอบ เพื่อให้บรรเลงดนตรีเพื่อความบันเทิงสลับกับวงผู้หญิงหยุดพักเพื่อรอพิธีกรรมในขั้นตอนต่อไป ”

ประพนธ์ เรืองณรงค์ ได้กล่าวถึงวิธีการร่ำร้องเงิงในหนังสือ ร้องเงิงเอกลักษณ์ปักษ์ใต้ โดยสรุปได้ว่า

ในบรรดาสมาชิกชาวเลที่ร่วมวงร่ำระนาหรือร้องเงิงชาวเลในฐานะผู้แสดงและนักดนตรีนั้นจะสามารถร่ำรำ และขับเพลงร้องเงิงได้ทุกคนแต่ไม่สามารถ "พาเพลง" * หรือเป็นผู้นำในการร่ำและขับเพลงได้ นอกจากแม่ครูพ่อเพลงเท่านั้น ส่วนแม่ครูและพ่อเพลงทุกคนสามารถเล่นดนตรีได้ด้วย

ปราณี วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงดนตรีประกอบการร่ำร้องเงิง ไว้ในหนังสือ พื้นบ้านพื้นเมือง โดยสรุปได้ว่า

"เครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่ชาวเลใช้เป็นเครื่องกำกับจังหวะในวงร่ำระนา เพื่อการร่ำร้องเงิงชาวเล ได้แก่ ฉิ่ง แต่เดิมประดิษฐ์ขึ้นเองโดยตัด

² ประทุม ชูเพ็งพันธ์, วัฒนธรรมชาวเล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2521) หน้า 29.

³ ประพนธ์ เรืองณรงค์, ร้องเงิงเอกลักษณ์ปักษ์ใต้ (กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งการพิมพ์, 2528) หน้า 13

* พาเพลง คือการที่พ่อเพลงสามารถนำสมาชิกในคณะร้องเงิงร้องเพลงร้องเงิงประกอบการแสดงได้โดยไม่ติดขัด

แปลงจากเศษเหล็ก ที่เป็นชิ้นส่วนของเครื่องเรือ ปัจจุบันมีทั้งดิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง และดิ่งมาตรฐานที่มีขายทั่วไป"

สุพล มลิพันธ์ กล่าวถึงรูปแบบการแต่งกาย ของรองเง็งชาวเล ในวารสาร อ.ส.ท. ความว่า

ชาวเลผู้ร่ารองเง็งนุ่งผ้าปาเต๊ะ สวมเสื้อแขนยาวเสื้อโปรงบางมีลูกไม้ ซึ่งเรียกกันว่าเสื้อลูกไม้รูปแบบคล้ายชุดชาหกา ปัจจุบันผู้ร่าฝ่ายหญิงชาวเลวัยรุ่นได้เปลี่ยนแปลงการแต่งกายจากชุดดังกล่าว เป็นชุดสวมกระโปรง เสื้อรัดรูป เปลี่ยนสีไปตามวัน คือวันจันทร์ใช้สีเหลือง หรือวันอาทิตย์ใช้สีแดง เป็นต้น ส่วนชาวเลผู้ชายไม่ปรากฏการแต่งกายให้เห็นเป็นเอกลักษณ์อย่างใดเลย^๕

สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ กล่าวถึงการร่ารองเง็งในพิธีลอยเรือ ของชาวเล แหลมตึกแก เกาะสิเหร่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ความว่า

ชาวเลจะร่ารองเง็งกันทั้งเด็กเล็ก ๆ ไปจนชรา เด็กเล็ก ๆ ที่ยังเดินไม่ได้ชาวเลก็จะอุ้มขึ้นไปร่าบนเวทีเมื่อมีการแสดงสนุกสนานกัน และจะเริ่มร่ารองเง็งในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 และขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 บางกลุ่มจะร่าลอยเรือพิธี ตั้งแต่เริ่มวางแกนท้องเรือไปจนเรือพิธีเสร็จ เพื่อกันว่าชาวเลที่ร่ารอบพิธีลอยเรือมากรอบที่สุด จะได้บุญมากเท่าจำนวนรอบที่ร่า"

---

^๔ ปราณี วงศ์เทศ, พินบ้านพินเมือง (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยา, 2525) หน้า 7.

^๕ สุพล มลิพันธ์, "สารคดีเรื่องเกาะสิเหร่", วารสาร อ.ส.ท. (ฉบับที่ 8 , 2513) หน้า 30 - 32

^๖ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, "ชาวเลจังหวัดภูเก็ต", วารสารประชาสัมพันธ์วิทยาลัยครูภูเก็ต (ฉบับที่ 2, 2533) หน้า 5.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของการแสดงร้องเงี้ยวในภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาศิลปะการร่ำร้องเงี้ยวและดนตรีประกอบการแสดงร้องเงี้ยวของชาวเลในจังหวัดภูเก็ต

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาสภาพทั่วไปของร้องเงี้ยวในภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทยคือ ในจังหวัดสตูล ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และภูเก็ต
2. การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะกรณีการร่ำร้องเงี้ยวในพิชิลอยเรือของชาวเล ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ แหลมตึกแก เกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต ระหว่าง พ.ศ. 2536-2538

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหนังสือตำรา ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการร่ำร้องเงี้ยวชาวเลในพิชิลอยเรือ จากห้องสมุดของสถาบันต่าง ๆ หอสมุดแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุ

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้แก่

2.1 จากการสังเกตและมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ วิธีการแสดงของคณะร้องเงี้ยวชาวเลที่แสดงในพิชิลอยเรือและบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกเป็นลาลักษณ์ บันทึกภาพนิ่ง และบันทึกวิดีโอ

2.2 จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ อาทิเช่น หัวหน้าคณะร้องเงี้ยว เจ้าภาพจัดการแสดง ผู้ชม และศิลปินของท้องถิ่น

3. นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาแล้ว วิเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย
4. นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธี พรรณนาวิเคราะห์ และเรียบเรียง เป็นวิทยานิพนธ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปะการแสดงร้องเงี้ยวชาวเล แบบดั้งเดิม
2. เกิดการอนุรักษ์การแสดงร้องเงี้ยวชาวเลในพิชิลอยเรือ
3. เพื่อให้เกิดเอกสารวิชาการด้านนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคใต้ตอนล่าง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ร้องเงี้ยวชาวเล เป็นการฟ้อนรำของพวกชาวเล ที่แสดงโดยผู้หญิงเป็นการฟ้อนรำในพิธีกรรม เช่น พิชิลอยเรือ และเป็นการฟ้อนรำสังสรรค์ของหนุ่มสาว ลักษณะการฟ้อนรำเป็นใช้มือและแขนวาดเป็นวง มือมีทั้งแบและจับสลับกันไป ส่วนเท้าจะย่ออยู่กับที่ หรือเดินก้าวหน้าถอยหลังไปมา มีการให้เท้าเคลื่อนไหวในแบบต่างๆ บางครั้งมีท่าลวดเลี้ยวเกี้ยวพันสำหรับหนุ่มสาว ทำท่าและกระบวนรำ จัดเป็นสำรับให้เหมาะเฉพาะเพลงหนึ่งๆ เนื้อร้องทำนองเพลงและเครื่องดนตรี ตลอดจนการแต่งกายเป็นทางมลายูในท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย

พาเพลง คือการเป็นผู้นำ ในการขับเพลงร้องประกอบการแสดงร้องเงี้ยวชาวเลในพิชิลอยเรือ

สาหสา คือชุดสำหรับการแต่งกายของผู้แสดงหญิง ในการรำร้องเงี้ยว

ชาวเล (ชาวน้ำ) คือประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในแถบชายฝั่งทะเล ประกอบอาชีพการประมง มีประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

โต๊ะ คือผู้นำประกอบพิธีกรรมตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้านชาวเล ที่สมาชิกทุกคนให้ความเคารพเชื่อถือ

รูเงะ คือภาษาพูดที่ประชาชนจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ใช้เรียกการร่ำร้องแจ้ง

เรือปลาจึก คือเรือพิธี ที่จัดสร้างขึ้นประกอบพิธีกรรมลอยเรือในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 และขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี